

аўдыторыя не дазваляе ў наш час гаварыць аб творы без уліку яго грамадскага ўспрымання, але і не дазваляе зводзіць гэтую адзнаку выключна да яго. Навучыцца дыялогу з масай, уменню слухаць яе сапраўдны голас — вось важнейшая мэта дзеячаў духоўнай вытворчасці (Федотова В.Г. Практическое и духовное освоение действительности. — М., 1991.).

Фядотаў А.Г.,
саіскальнік кафедры
рэжысуры свят

ТРАДЫЦЫІ І НАВАЦЫІ Ў СУЧАСНАЙ СВЯТОЧНАЙ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСКАГА ГОРАДА

Святочная культура сучаснага беларускага горада перажывае перыяд грунтоўнай якаснай трансфармацыі, якую выклікалі сацыяльна-эканамічныя і палітычныя змены ў грамадскім жыцці рэспублікі. Гэта пераканаўча дэманструе пералік свят, зацверджаных указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь “Аб дзяржаўных святах і святочных днях у Рэспубліцы Беларусь” ад 26 сакавіка 1998 года.

У сённяшняй святочнай палітры рэспублікі згодна азначанага пераліку святы рэлігійных канфесій суіснуюць побач з днём ушанавання рэвалюцыйных падзей, якія паклалі пачатак дзяржаве, што аддзяліла сябе ад царквы, а святкаванні, што сцвярджаюць агульначалавечыя каштоўнасці, суседнічаюць з урачыстасцямі, прысвечанымі дэкларацыі перавагі адной сацыяльнай сістэмы над іншай. Азначаныя супрацьлегласці існуюць не толькі паміж асобнымі святамі, але нават у межах канкрэтнага святкавання, якое, змяніўшы свае назву і знешнія рысы, працягвае захоўваць старыя формы правядзення.

Як сведчыць гістарычны вопыт, для пераходных перыядаў (змены культурна-гістарычных фармацый, мастацкіх стыляў і накірункаў) уласцівае суіснаванне адыходзячых культурных з’яў з новымі, што нараджаюцца

у нетрах паступова знікаючай грамадска-гістарычнай фармацыі. Аднак было б памылкова спадзявацца на тое, што ў нетрах таталітарнай савецкай сістэмы існуе асяроддзе, здольнае спрыяць зараджэнню элементаў духоўнай культуры грамадства будучыні. Святочныя формы савецкай эпохі, штучныя па форме і ідэалагізаваныя па змесце, паступова знікаюць з ужытку, пакідаючы пасля сябе вялікую пустую прастору. Яе запаўненне элементамі паратэатральнай культуры, заснаванымі на нацыянальнай традыцыі, — адказная задача тэарэтыкаў і практыкаў беларускай культуры і мастацтва.

Аналіз стану святочнай культуры апошніх гадоў паказвае, што працэс развіцця народных свят сельскагаспадарчай накіраванасці ў асноўным захваў нацыянальную культурную традыцыю. Актыўнае ўкараненне афіцыйнымі ўладамі мінулага так званай “савецкай абраднасці” не здолела канчаткова змяніць спосабаў святкавання, якія мелі шматвяковую культурную традыцыю і шырокае бытаванне ў народзе. Паратэатральныя дзеянні, што адлюстроўвалі чаргаванне рытмаў прыроды і былі непасрэдна звязаныя з аграрным характарам працы селяніна, аказаліся больш жыццяздольнымі за савецкія святочныя новаўтварэнні. Акрамя таго, высокая ступень даследаванасці народных быту і культуры ў мінулым, шматлікія працы сучасных беларускіх этнографіаў і фалькларыстаў актыўна стымулююць працэс адраджэння паратэатральнай традыцыі аграрнай накіраванасці.

У той жа час святочная культура беларускага горада на сучасным этапе працягвае функцыянаванне на аснове “мастацкага вопыту” савецкай абраднасці, якая выцесніла з ужытку шэраг традыцыйных гарадскіх паратэатральных дзеянняў. Гэта пазбавіла сучасны горад каштоўнаснага падмурку, на якім магчымае стварэнне святочных формаў, арганічна звязаных з вопытам мінулых пакаленняў. Менавіта таму першыя спробы адраджэння традыцыйных святочных формаў ва ўмовах горада азначаны шэрагам памылак і мастацкіх страт. Простае капіраванне вясковага

святкавання пазбаўляла гараджан магчымасці рэалізаваць у свяце галоўныя эстэтычныя запатрабаванні самараскрыцця і самазмянення, ператварала святочныя масы ў пасіўных назіральнікаў, а часам у стракаты, схільны да нерэгулюемых дзеянняў натоўп. Спатрэбілася некалькі гадоў, каб асэнсаваць шляхі ўкаранення народных свят у сучасным горадзе з яго спецыфічнымі асаблівасцямі: шчыльнай кансалідацыяй грамадства, поліэтнічнасцю, шматканфесійнасцю, розным узроўнем культуры асобных сацыяльных груп, наяўнасцю субкультур і інш.

Назапашаны вопыт пераконвае ў тым, што народнае свята ў гарадскім асяроддзі патрабуе ад арганізатараў пошуку спецыфічных формаў і выразных сродкаў, уліку ўмоў побыту і эстэтычных запатрабаванняў гарадскога насельніцтва. Нават звыклая і добра даследаваная структура Каляд пры ўвасабленні ў горадзе запатрабавала падзелу на асобныя віды: язычніцкі і хрысціянскі. Хрысціянскі, у сваю чаргу, падзяліўся на каталіцкі і праваслаўны абрады. На сённяшні дзень, бадай, толькі Каляды шляхам спроб і памылак арганізатараў і руплівага даследчыка народнай культуры кандыдата гістарычных навук П.А. Гуда знайшлі правільны накірунак па шляху стварэння сапраўднага гарадскога святкавання. Што датычыцца ўкаранення Купалля, Гукання вясны і іншых народных свят, то гэты працэс знаходзіцца на пачатковай стадыі пошуку формаў свайго ўвасаблення ў гарадскім асяроддзі.

Другі накірунак развіцця святочнай культуры сучаснага горада пазначаны з'яўленнем святочных новаўтварэнняў, чаго вымагаюць новыя сацыяльна-эканамічныя ўмовы гарадскога жыцця. У апошні час значна актывізавалася культурнае жыццё сярэдніх і сярэднеспецыяльных навучальных устаноў рэспублікі. Кіраўніцтва шматлікіх ліцэяў, школ з мастацкім ухілам і гімназій актыўна шукае новыя формы эстэтычнага выхавання навучэнцаў, ствараючы святочныя дзеянні са спецыфічнымі рытуаламі, баляваннямі і карнавалізацыяй. На жаль, недахоп ведаў у галіне паратэатральнай культуры беларускага горада

вымушае арганізатараў і пастаноўшчыкаў свят гэтага тыпу выкарыстоўваць шэраг элементаў, не ўласцівых беларускай нацыянальнай традыцыі. У выніку пераважная большасць свят гэтага накірунку часам уяўляе сабой сумесь складанаспалучаемых элементаў, якія не адпавядаюць патрабаванням добрага густу. А між тым у культурнай спадчыне Беларусі існуе шырокі спектр узораў паратэатральных дзеянняў беларускай шляхты і гарадскога насельніцтва сярод, якіх вядомыя ў свой час далёка за межамі Вялікага княства Літоўскага баляванні, забавы і разнастайныя рытуалы, якія могуць скласці аснову для стварэння сучасных паратэатральных дзеянняў.

Станоўчым прыкладам удалай святочнай кампазіцыі, якая трапна спалучае традыцыйныя элементы нацыянальнай культуры з наватарскімі новаўтварэннямі, можна назваць “Свята беларускага пісьменства і друку”. За час свайго існавання яно значна пашырыла палітру мастацкіх элементаў і выразных сродкаў, якія арганічна ўключаюцца ў гарадскую прастору. Гэты прыклад яскрава ілюструе жыццяздольнасць святочных новаўтварэнняў, якія грунтуюцца на беларускай нацыянальнай традыцыі.

У дадзеным артыкуле закранаюцца толькі некаторыя аспекты сённяшняга стану святочнай культуры беларускага горада. Праца па адраджэнні традыцыйных і стварэнні новых святочных формаў знаходзіцца ў самым пачатку. Аднак першую выснову можна зрабіць ужо сёння. Толькі дэтальнае вывучэнне паратэатральнай традыцыі беларускага горада дазволіць адрадзіць унікальныя элементы культурнай спадчыны народа, якія ў спалучэнні са святочнымі новаўтварэннямі здольныя скласці гарманічнае спалучэнне, імя якому — сапраўдная з’ява гарадскога культурнага жыцця.